

AGRAR MUNOSABATLARNI RIVOJLANTIRISHDA KOOPERATSIYANING

O‘RNI

Boymatov X. Q.

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti assistenti.

Annotatsiya

Kooperatsiya jismoniy shaxslarning, birgalikda tadbirkorlik faoliyatini olib borish uchun ixtiyoriylik asosida birlashuvi, ikki yoki bir necha mamlakatlarning xorijiy sherikchilik ishtirokida qo‘shma yoki o‘zaro muvofiqlashtirilgan ishlab chiqarishni tashkil etishning universal shaklidir. Kooperatsiya mahsulot ishlab chiqarishni taqsimlashga tijorat hamkorligiga asoslanadi.

Аннотация

Кооперация-это универсальная форма объединения на добровольной основе физических лиц для ведения совместной предпринимательской деятельности, организации совместного или взаимосогласованного производства с участием иностранных товариществ двух или нескольких стран. Кооперация основана на коммерческой кооперации по распределению производства продукции.

Annotation

Cooperation is the voluntary association of individuals for the conduct of joint entrepreneurial activities, a form of Organization of joint or mutually coordinated production with the participation of foreign partnerships of two or more countries. Cooperation is based on commercial cooperation in the distribution of product production.

Kalit so‘zlar: Kooperatsiya, tijorat hamkorligi, tijorat riski, investitsiya, oziq-ovqat xavfsizligi, kapital konsentratsiyasi, transmilliy sanoat

Ключевые слова: Кооперация, коммерческое сотрудничество, коммерческий риск, инвестиции, продовольственная безопасность, концентрация капитала, транснациональная промышленность

Keywords: Cooperation, commercial cooperation, commercial risk, investment, Food Security, capital concentration, transnational industry.

<https://conferencea.org>

O'zbekistonda qishloq xo'jaligini isloh qilish va bu sohada bozor mexanizmlarini joriy qilish borasida izchil chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu maqsadda Mamlakatimiz Prezidentining 2019-yil 14- martdagi Meva-sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora- tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4239-son qarori qabul qilindi, bundan tashqari "Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident qarori (PQ-121-son, 08.02.2022y.) qabul qilindi. Bu qarorga muvofiq kooperatsiya usulida go'sht va sut etishtirish va qayta ishlashni yo'lga qo'yish choralari belgilab berildi.

Mamlakatimizning iqtisodiy rivojida, aholi bandligini ta'minlashda, qishloq xo'jaligida qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishda kooperatsiyalarning roli oshar ekan, biz kooperatsiya haqidagi bilimlarimizni va uning iqtisodiy ahamiyatini har bir qishloq xo'jaligida faoliyat olib boruvchi shaxs bilishi zarur deb hisoblaymiz.

Kooperatsiya (lot. cooperatio — hamkorlik, birgalikda ishlash) - bu o'z-o'zini tashkil etuvchi jamoadir, bunda kooperativ a'zolari - o'zlarining shaxsiy qiziqishlarini, kooperativ faoliyatini olib borishda va boshqarishda, hamda faoliyatning huquqiy masalalarini mustaqil hal qilishda namayon etadilar.

Qishloq xo'jaligi kooperatsiyasi – qishloq xo'jaligining shunday bir tarmog'iki, u qishloq joylarda Davlatning bir qism sotsial – ijtimoiy missiyasini bajaradi, ya'ni faol qishloq aholisiga ijtimoiy yordam berishda qatnashadi hamda qishloq hududlarini rivojlantirish uchun ijtimoiy-iqtisodiy funksiyalarni amalga oshirish maqsadida tashkil etiladigan tashkilotdir. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish kooperativi – bu fuqarolarning birlashmasi, uning asosiy vazifasi ishlab chiqarish va u bilan bog'liq faoliyat-qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va sotish hisoblanadi.

Rivojlanishning hozirgi bosqichida kooperatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy vazifasi birinchi navbatda - qashshoqlikka qarshi kurashish va o'z -o'zini mehnat bilan band qilish.

Qishloq xo'jaligi kooperatsiyasi korxonalarini faoliyatining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- bozorda muayyan ulushni egallash va ushlab turish;
- sifatni oshirish;
- muayyan iqtisodiy afzalliklarga erishish,
- xizmat ko'rsatish darajasi yaxshilash,
- xarajatlarni kamaytirish;
- mavjud moddiy, mehnat va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish evaziga samaradorligini oshirishni ta'minlash;

- sanoatning etakchi mavqeini egallash istagidagi texnologiyalarni ishlab chiqarishga jalb etish.

Hozirda kooperatsiya eng muhim kategoriya hisoblanadi iqtisodiyot va ishlab chiqarishni tashkil etishda u ko'p qirrali - mehnat, kapital, resurslar, vositalarning kooperatsiyasi, u ishlab chiqarishni tashkil etish va olib borishning deyarli barcha sohalariga, masalan, boshqaruv, sotish, ta'minot, xizmat ko'rsatish va boshqalarda faoliyat ko'rsatadi. Kooperatsiya barcha ijtimoiy tuzilmalarning markazida va nafaqat jismoniy shaxslarning "birlamchi" kooperativlari shaklidagi ixtiyoriy birlashmalarni qamrab oladi (ularning soni zamonaviy dunyoda 800 million kishidan oshadi), balki yuridik birlashmalar ham mavjud shaxslar, iqtisodiyotning turli tarmoqlari korxonalarida faoliyatini amalga oshiradi yoki birgalikdagi faoliyatning boshqa turlari vujudga keladi.

Kooperatsiya o'z-o'zini rivojlantiradigan tizim bo'lib, tashkil etish va boshqarishni aniq talab qiladi, chunki uning rivojlanishi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar funksiyalarini kengaytirishga, faoliyatini diversifikatsiya qilishga, ishlab chiqarishning yangi sohalarini egallashga olib keladi va shuning uchun ma'lum darajada tovarlarni ishlab chiqarish va sotish monopoliyasiga olib kelishining oldini oladi.

Bugungi kundagi iqtisodiyotning globallashuvi, qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxining o'sishi agrar sohada kooperatsiya xususiyatlarining rivojlanishiga olib keladi:

- Ishlab chiqarish kooperatsiyasi - bu tadbirkorlik sub'ektlarini birlashtirish jarayoni bo'lib, ishtirokchilarga ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish va konsentratsiyalash afzalliklaridan foydalanishga imkon beradi. Istalgan natijaga erishish (masalan, naslchilik, sut ishlab chiqarish korxonalarini) imkoniyatlari mavjud. Bu yerda kooperatsiya shunisi bilan xarakterlidirki bunda yagona ishlab chiqarish jarayonining alohida bo'g'inlari o'rtasidagi barqaror ishlab chiqarish va iqtisodiy aloqalar muhim hisoblanadi.
- kooperativ o'z shaklini boshqa shakllardan ajratib turadigan tadbirkorlik faoliyatini va belgilarni korxonaning tashkiliy va ishlab chiqarish-biznes jihatlari bilan bog'liq holda ko'rishimiz mumkin.
- kooperativ deb belgilasak uning birinchi belgisi - umumiy mulk kooperatsiyaning asosini tashkil etadi. Kooperativda korxonaning mulki va nazorati kimning qo'lida bo'lsa xizmatlaridan va natijasidan o'shalar foydalanadi. Tadbirkorlik faoliyatining boshqa shakllarida bunday munosabatlar mavjud emas. Bu shuni anglatadiki, kooperativ korxonaning asosiy maqsadi maksimal darajada foydani oshirish va uning barcha ishtirokchilarining manfaatlarini qondirishga intiladi.
- Haqiqiy kooperativ korxonaning ikkinchi belgisi xo'jalik operatsiyalarining tannarxga yondashuv bilan amalga oshirilishi va undan ortiq qismi daromadning a'zolari tomoniga qaytarilishidir.

Qishloq xo'jaligi kooperatsyaning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- ixtiyoriylik asosida ishtirok etish ;
- ishlab chiqarish va boshqa iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishda ishtirokchilarga imtiyozlar berish;
- foyda va zararlarni kooperatsiya ishtirokchilari o'rtasida ularning hissalarini yoki umumiy natijalardagi ishtirokini hisobga olgan holda taqsimlash;
- kooperativ faoliyatini demokratik asosda boshqarish tamoyillari (kooperativning bir a'zosi - bir ovoz);
- yuqori hokimiyat tuzilmalarining bevosita ma'muriy aralashuvini istisno qilish (qonundan tashqari);
- xo'jalik faoliyatini o'zini-o'zi ta'minlash va o'zini-o'zi moliyalashtirish asosida tashkil etish;
- umumiy mulkni kengaytirilgan takror ishlab chiqarish, foydada ishtirok etish, dividendlar va foizlarni hisoblash orqali mulk va kapitalni to'plash orqali ishtirokchilar mehnatini rag'batlantirishni oshirish imkoniyatlarini amalga oshirish.
- kooperatsyadan ko'zlangan asosiy maqsad tadbirkorlikni rivojlantirish va qishloq xo'jaligi mahsulotlari va oziq-ovqat mahsulotlari, yuqori sifatli ishlar va xizmatlar sotish hajmini kengaytirish asosida foyda olish, shuningdek, ishchilarning mehnat va ijtimoiy faolligining rivojlanishi, ularning moddiy farovonligining oshishi hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligida kooperatsyaning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- 1) tadbirkorlik subyektlarining sa'yi -harakatlarini birlashtirish, mahsulot ishlab chiqarish, qayta ishlash va sotishning ustuvor yo'nalishlariga jamlash;
- 2) yerdan, mehnatdan oqilona va samarali foydalanish va moddiy-texnika resurslaridan foydalanishni optimallashtirish orqali yagona texnologik zanjir;
- 3) fan-texnika taraqqiyoti yutuqlarini, ilg'or texnologiyalarni qishloq xo'jaligi va qayta ishlash tarmoqlariga joriy etish, yuqori unumli texnika, yuqori malakali ishchi kuchidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish;
- 4) tashkilotning ilg'or tajribasidan foydalanishni rag'batlantirish ishlab chiqarish, mehnatni rag'batlantirish;
- 5) moddiy-texnikaviy egallash imkoniyatlarini kengaytirish resurslar, ishlab chiqarilgan mahsulotlarni qayta ishlash va sotish;
- 6) ishchilar uchun qulay ishlab chiqarish va ijtimoiy sharoitlar yaratilishini, unumli mehnatga qiziqishning ortishi va hayot sifatini oshirishni ta'minlash.

Kooperatsiya xodimlarning turmush darajasini oshirishni ta'minlaydi, ijtimoiy muammolarni hal etishga hissa qo'shadi, ishtirokchilarning mulkiy manfaatlarini himoya qilishni

<https://conferencea.org>

ta'minlaydi, qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga xizmat qiladi, qishloq joylarda eng muhim vazifalardan biri bo'lgan bandlikni ta'minlaydi. Uning sanoat bilan integratsiyasi mamlakat eksport salohiyatini oshiradi, qishloq xo'jaligi mahsulotlariga bo'lgan ichki va tashqi ehtiyojlar bozorini qoplashda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 14 –martdagi “Meva –sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora –tadbirlari to'g'risida “gi PQ-4239- son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022yil 8- fevraldagi “Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora tadbirlari to'g'risida”gi PQ-121-son qarori.
3. Ярославцев А.В., Ярославцева Т.А. Кооперация: понятие, виды, механизмы создания. Условия для эффективной деятельности потребительских обществ Методические рекомендации. Хабаровск, 2018
4. М.М.Трясцин, В.И.Кузнецов, М.В.Трошева
5. Сельскохозяйственная кооперация – основа социально-экономического развития региона Монография Пермь ИПЦ «Прокрость» 2015.